

Удосконалення законодавчих і регуляторних умов розвитку “зелених” енергетичних спільнот в Україні

Аналітична записка

Червень 2024

Документ підсумовує результати спеціального «Комплексного дослідження потенціалу створення спільнот «зеленої» енергетики в Україні: фінансові, технічні, законодавчі, інформаційні та соціо-екологічні аспекти», аналіз досвіду європейських країн, а також описує правове регулювання цього питання в Україні. Питання діяльності енергетичних спільнот в Україні та потенціал їх створення і функціонування розглядається у тісному взаємозв'язку з питаннями зеленої повоєнної відбудови, європейської інтеграції, енергетичної, екологічної та кліматичної безпеки.

Документ підготовлено ГО «Ресурсно-аналітичний центр «Суспільство і довкілля» під загальною координацією фахівців ГО «Агенція сталого розвитку «СИНЕРГІЯ» за підтримки Міністерства закордонних справ Уряду Федеративної республіки Німеччина в межах дворічного німецько-українського проєкту «Енергетичні спільноти для стійкої України» 2023-2024.

Думки, висновки та рекомендації належать автор_(к)ам та виконав_(и)цям дослідження і не обов'язково відображають погляди Міністерства закордонних справ Уряду Федеративної республіки Німеччина.

© ГО «Агенція сталого розвитку «СИНЕРГІЯ»

© ГО «Ресурсно-аналітичний центр «Суспільство і довкілля»

Цитувати як:

Андрусевич А., Козак З., Вострякова В., Рубаненко О.

Удосконалення законодавчих і регуляторних умов розвитку «зелених» енергетичних спільнот в Україні. Аналітична записка. Вінниця. 2024. 31 с.

ЗМІСТ

РОЗДІЛ I. Створення енергетичних спільнот в Україні
у контексті зеленої відбудови, європейської інтеграції,
енергетичної, екологічної та кліматичної безпеки..... 5

РОЗДІЛ II. Огляд законодавства ЄС
для енергетичних спільнот. Досвід країн ЄС9

РОЗДІЛ III. Регуляторний статус-кво для енергетичних
спільнот (енергетичних кооперативів) в Україні 18

РОЗДІЛ IV. Проблеми та можливості для розвитку
енергетичних спільнот в Україні 23

РОЗДІЛ V. Рекомендації щодо розвитку
енергетичних спільнот в Україні..... 29

ВСТУП

Енергетичні спільноти – поширене у багатьох країнах явище, яке згуртовує людей, бізнес та громади для задоволення спільних потреб. У певному сенсі – це альтернатива традиційним бізнес-моделям, особливо у сферах, де діють гіганти та монополії на ринку.

Енергетичні спільноти є актуальними для України з багатьох точок зору, включно з повоєнним відновленням та відбудовою, вступом до ЄС, енергетичною, екологічною та кліматичною безпекою. Поточна кризова ситуація в електроенергетиці створює додаткові стимули до пошуку нових рішень та моделей, а енергетичні спільноти – одне з них.

У 2019 році ЄС ухвалив пакет законодавчих ініціатив «Чиста енергія для всіх європейців» з метою полегшення переходу від викопного палива до більш екологічно чистої енергії та інституціоналізував концепцію енергетичних спільнот двох типів: громадські енергетичні спільноти та спільноти відновлюваної енергетики. Водночас, громадські енергетичні ініціативи мають багаторічний досвід роботи в ЄС і почали свою діяльність задовго до того, як ЄС формалізував їх особливий статус.

В Україні з 2019 року визнали енергетичні кооперативи одним із суб'єктів на ринку відновлюваної енергетики. Проте ці зміни не впроваджують у повній мірі положення директив ЄС. Наразі досвід створення та функціонування енергетичних спільнот (кооперативів) в Україні невеликий та свідчить про низку викликів, з якими зіштовхуються піонери на цьому шляху.

Цей документ підсумовує результати спеціального дослідження досвіду, потенціалу та перешкод у створенні та функціонуванні енергетичних спільнот, а також правового регулювання цього явища в Україні.

Ця аналітична записка складається з п'яти розділів:

I. Створення енергетичних спільнот в Україні у контексті зеленої відбудови, європейської інтеграції, енергетичної, екологічної та кліматичної безпеки.

II. Огляд законодавства ЄС для енергетичних спільнот. Досвід країн ЄС.

III. Регуляторний статус-кво для енергетичних спільнот (енергетичних кооперативів) в Україні.

IV. Проблеми та можливості для розвитку енергетичних спільнот в Україні.

V. Рекомендації щодо розвитку енергетичних спільнот в Україні.

З врахуванням досвіду європейських країн ми пропонуємо низку простих і зрозумілих рекомендацій лідерам, громадам, державним органам, громадським організаціям та міжнародним партнерам, які, сподіваємось, допоможуть знайти ефективну модель(-і) енергетичних спільнот для України.

Слова вдячності

Висловлюємо щирю подяку експертам та експерткам, які взяли участь у дослідженні за їх коментарі, пропозиції та рекомендації, колективам центрів «Суспільство і довкілля» та «СОЦІОІНФОРМ», а також донорам, завдяки яким це дослідження стало можливим.

РОЗДІЛ І. СТВОРЕННЯ ЕНЕРГЕТИЧНИХ СПІЛЬНОТ В УКРАЇНІ У КОНТЕКСТІ ЗЕЛЕНОЇ ВІДБУДОВИ, ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ, ЕНЕРГЕТИЧНОЇ, ЕКОЛОГІЧНОЇ ТА КЛІМАТИЧНОЇ БЕЗПЕКИ

Енергетичні спільноти, як особливе явище та інструмент енергетичної політики та галузі, є актуальними для України у різних площинах поточного розвитку та ситуації в країні. Стратегічно важливими для країни можна вважати такі виміри:

- повоєнне відновлення та відбудова.
- вступ до ЄС.
- енергетична безпека.
- екологічна безпека.
- кліматична безпека.

Більшість цих стратегічних завдань є актуальними під час війни, а не лише в довгостроковій перспективі. В контексті воєнного часу особливо важливою є повоєнна відбудова, європейська інтеграція та енергетична безпека. Актуальність екологічної та кліматичної безпеки сьогодні в першу чергу пов'язана із цими завданнями (можна сказати є вторинною, похідною), проте в довгостроковій перспективі є самостійними важливими елементами контексту розвитку енергетичних спільнот. Для кожного такого контексту роль енергетичних спільнот може бути різною, і, відповідно, цілі, перспективи чи потреби впровадження цього інструменту також будуть відмінними.

Зелена відбудова

Повоєнна відбудова та відновлення – це нагальна потреба сьогодення. Її планування та здійснення відбувається вже сьогодні, включно з енергетичним сектором. У цих умовах важливим є врахування як поточних потреб та викликів, так і майбутніх. У першу чергу це пов'язано з тим, що інвестиції, які здійснюються під час воєнних дій, працюватимуть десятиліттями. Саме ці міркування є в основі дискурсу про «відбудувати краще, ніж було» та «зелену повоєнну відбудову»¹. Це стосується як джерел генерації електроенергії, так і мереж її передачі та розподілу. Окрім того, об'єкти в інших секторах енергетики (зокрема, теплопостачання) чи економіки (транспорт, житлове будівництво, соціальна інфраструктура) також впливатимуть на перспективи енергетичних спільнот.

Енергетичні спільноти в цьому контексті можуть бути важливим інструментом зеленої повоєнної відбудови. Так, експерти вважають² дуже вигідними напрямками для енергетичних спільнот створення автономних проєктів на новозбудованих та відбудованих вулицях, у житлових комплексах, та навіть окремих будинків, а також соціальних (зокрема,

¹ «Зелене» повоєнне відновлення України: візія та моделі. Аналітична записка. – Ресурсно-аналітичний центр «Суспільство і довкілля» (2022).

² Зайцева-Чіпак Н., Фау Є. Вострякова В., Рубаненко О. [Комплексне дослідження потенціалу створення спільнот «зеленої» енергетики в Україні: фінансові, технічні, законодавчі, інформаційні та соціо-екологічні аспекти, Вінниця, 2023. 33 с.](#)

комунальних) об'єктів. Енергетичні спільноти можуть бути одразу частиною планування таких об'єктів для цілей енергозабезпечення (електропостачання, тепlopостачання, охолодження).

Водночас, слід враховувати, що за даними всеукраїнського опитування зелена відбудова (розвиток сфер енергоефективності, відновлюваної енергетики, екологічний транспорт, збереження довкілля) є пріоритетною лише для 22,6% наших громадян³. Тому, з точки зору позиціонування майбутніх зусиль у напрямку розвитку енергетичних спільнот, варто обрати інші вигоди/аргументи, які є більш важливими для населення.

Європейська інтеграція

Набуття Україною статусу держави-кандидата на членство в ЄС у 2022 році, серед іншого, означає необхідність реформування та масштабної трансформації країни, що включатиме наближення до європейського законодавства та політики в усіх сферах, практичну реалізацію та застосування такого законодавства. Надскладне та амбітне завдання України пройти процес наближення якомога швидше вимагатиме від країни надзусиль та консолідації усіх зацікавлених сторін процесу⁴.

Зрозуміло, що в рамках так званого «зеленого кластеру» переговорних розділів (глав) Україна повинна транспонувати та імплементувати на практиці відповідні положення права ЄС у сфері енергетики, які включають норми щодо функціонування енергетичних спільнот (див. Розділ 2 детальніше).

Таким чином, правове наближення (транспозиція) та практична імплементація законодавства ЄС щодо енергетичних спільнот є необхідною умовою успішного завершення переговорів про вступ до ЄС. Якщо Уряд планує бути готовим за два роки та набути членство ЄС до 2030 року⁵, впровадження цих положень має початись негайно.

Енергетична безпека

Російська збройна агресія різко загостила та змінила увесь контекст енергетичної безпеки країни. Зокрема, це стосується руйнування великих теплових електростанцій, окупації ЗАЕС, руйнування мереж передачі та розподілу, трансформаторних підстанцій. У воєнний час головний виклик – забезпечити безперебійне надання енергетичних послуг, проте не менш важливим є розуміння стратегічних завдань відновлення та реформування усієї енергетичної системи, зокрема зеленого переходу. В цілому, експерти вважають, що перехід на відновлювані джерела є надзвичайно актуальним завданням сьогодення.⁶ Усі ці виклики ускладнюються значним дефіцитом коштів (капіталу), який можна залучити у будь-які проекти в цьому секторі.

У цьому ж контексті актуальним стало питання децентралізації у сфері електроенергетики (зокрема, розподіленої генерації). Хоча це питання тісно пов'язане в сучасних

³ [Україна майбутнього: вступ до ЄС, повоєнна відбудова, екологічні проблеми та енергетична незалежність очима пересічного українця. Аналітична записка. – Ресурсно-аналітичний центр «Суспільство і довкілля» \(2024\).](#)

⁴ [Картування зобов'язань у сфері довкілля та зміни клімату: підготовка до вступу в ЄС. Аналітичний документ. Ресурсно-аналітичний центр «Суспільство і довкілля» \(2023\).](#)

⁵ [Україна буде готова до членства в ЄС у найближчі два роки – Стефанішина.](#)

⁶ [Зайцева-Чіпак Н., Фау Є. Вострякова В., Рубаненко О. Комплексне дослідження потенціалу створення спільнот «зеленої» енергетики в Україні: фінансові, технічні, законодавчі, інформаційні та соціо-екологічні аспекти, Вінниця, 2023. 33 с.](#)

умовах з прагненням до самозабезпечення/незалежності електропостачання, серед населення в цілому спостерігається підтримка таких процесів: 39% українців вважають за потрібне акцентувати зусилля на боротьбі з монополіями, наприклад аби мати можливість обирати постачальників електроенергії чи газу.⁷

У свою чергу, міста, громади, підприємства та населення гостро відчують потребу незалежного енергопостачання, що призводить до масових закупівель відповідного обладнання (бензинових та дизельних генераторів, акумуляторів (зарядні станції), сонячних панелей невеликої потужності). Водночас, зазвичай такі рішення пов'язані виключно із електропостачанням, хоча є приклади поєднання, наприклад, дахових СЕС, акумуляторів та теплових насосів на комунальних установах⁸.

За нашими спостереженнями, у 2024 році скоротилась частка тих, хто підтримував перехід на чисті джерела енергії. Якщо у 2023 році такі заходи підтримувало 30,4%, то у 2024 році – 25,4%⁹. Це означає, що для населення будь-які заходи, пов'язані із використанням ВДЕ, слід комунікувати/позиціонувати в іншому контексті (наприклад, автономності електрозабезпечення чи тарифів).

Значним викликом, на думку опитаних експертів¹⁰, є низька фінансова та інституційна спроможність громад втілювати такі проєкти. Саме тому створення енергетичних спільнот є більш цікавим для громад за умови отримання грантових коштів. Зрозуміло, що грантові кошти не можуть стати основним джерелом розвитку цього інструменту в масштабах країни. Окрім того, брак коштів для інвестування є системним викликом як для громад, так і країни в цілому. Водночас, слід враховувати, що населення потенційно може стати важливим джерелом інвестицій: станом на квітень 2024 р. депозити населення склали 1,235 трильйона гривень (з них 0,8 трильйона у національній валюті)¹¹.

Таким чином, енергетичні спільноти можуть бути додатковим інструментом для досягнення короткострокових цілей/пріоритетів щодо забезпечення безперервності енергопостачання (особливо соціальної інфраструктури), а в довгостроковій перспективі сприяти в цілому децентралізації та розвитку розподіленої генерації та залученню коштів населення у такі проєкти. Без системних змін на ринку електроенергії, газу та теплопостачання громадам та населенню наразі може бути економічно не вигідним інвестувати в проєкти за участі енергетичних спільнот (хоча в цілому вони вважають такі проєкти економічно вигідними), а відсутність ринкового ціноутворення не дозволяє обґрунтовано прогнозувати економічну складову проєктів у рамках енергетичних спільнот.

Екологічна та кліматична безпека

Сьогодні екологічна та кліматична безпека розглядаються як пріоритети державної політики у тісному зв'язку із вступом до ЄС та повоєнною відбудовою. Це пов'язано із довгостроковими цілями ЄС в рамках Європейського зеленого курсу (досягнення кліматичної нейтральності до 2050 року, розширення дії європейської системи торгівлі

⁷ Україна майбутнього... (2024), op.cit.

⁸ [Для лікарні на Гостомельщині встановили тепловий насос та сонячну електростанцію.](#)

⁹ Опитування проводилось до застосування графіків погодинних відключень у 2024 році, Україна майбутнього... (2024), op.cit.

¹⁰ Зайцева-Чіпак Н., Фау Є. Вострякова В., Рубаненко О. [Комплексне дослідження потенціалу створення спільнот «зеленої» енергетики в Україні: фінансові, технічні, законодавчі, інформаційні та соціо-екологічні аспекти, Вінниця, 2023. 33 с.](#)

¹¹ [Грошово-кредитна статистика НБУ.](#)

квотами на викиди, запровадження механізму карбонового коригування імпорту тощо) та загальносвітовими тенденціями до декарбонізації економік. Очікується, що Україна також законодавчо закріпить відповідні цілі щодо досягнення кліматичної нейтральності та скорочення викидів парникових газів. Окрім того, для України кліматична безпека також означає необхідність адаптації до наслідків зміни клімату, зокрема й у енергетичному та житловому секторі. У цьому контексті енергетичні спільноти можуть бути важливим інструментом досягнення загальнодержавних цілей у сфері зміни клімату.

На жаль, екологічна безпека не є пріоритетом національної політики (включно з до-воєнним періодом). Проте, досягнення цілей щодо скорочення викидів і зменшення забруднення повітря та земель з боку сектору тепло- та електроенергетики неможливе без декарбонізації цього сектору, відмови від видобутку та використання вугілля. Саме з цих міркувань енергетичні спільноти, що спрямовані на використання ВДЕ, можуть бути важливими елементами реалізації відповідної політики.

РОЗДІЛ II. ОГЛЯД ЗАКОНОДАВСТВА ЄС ДЛЯ ЕНЕРГЕТИЧНИХ СПІЛЬНОТ. ДОСВІД КРАЇН ЄС

Громадські енергетичні ініціативи, які займаються різними видами енергетичної діяльності, мають багаторічний досвід роботи в ЄС. Вони почали свою діяльність ще до того, як ЄС формалізував їх особливий статус. Для цього вони використовували існуючі правові моделі, такі як кооперативи і товариства з обмеженою відповідальністю.

Енергетичні спільноти є новим типом суб'єктів завдяки їхній структурі членства, вимогам до врядування та меті діяльності. Вони є тими інструментами розширення прав громадян в енергетичній сфері, що реалізуються ними індивідуально чи колективно та мають свої завдання і переваги. Їх функціонування сприяє:

- забезпеченню гнучкості енергосистеми;
- підвищенню безпеки енергопостачання;
- залученню громадян до енергетичного переходу та безпосередньому наданню потенційних благ громадянам (таких, як підвищення енергоефективності, зниження їхніх рахунків за електроенергію);
- скороченню викидів вуглецю;
- підвищенню рівня підтримки проєктів, зокрема з відновлюваної енергетики на місцевому рівні;
- мобілізації приватного капіталу;
- підтримки місцевої економіки та створенню робочих місць.¹²

Зрештою, експерти наголошують на тому, що енергетичні спільноти є новими суб'єктами, які за своєю суттю є соціальним поняттям з огляду на основну мету їхньої діяльності – забезпечення екологічних, економічних та соціальних інтересів, потреб та благ їхніх учасників чи місцевого населення.¹³

У 2019 році ЄС ухвалив пакет законодавчих ініціатив «Чиста енергія для всіх європейців» з метою полегшення переходу від викопного палива до більш екологічно чистої енергії, виконання зобов'язань ЄС за Паризькою угодою щодо скорочення викидів парникових газів, декарбонізації європейських економік та децентралізації енергетичної системи. Концепція енергетичних спільнот була інституціоналізована такими актами ЄС:

Директива (ЄС) 2019/944 Європейського Парламенту і Ради від 5 червня 2019 року про спільні правила внутрішнього ринку електроенергії та внесення змін до Директиви 2012/27/ЄС (далі – Директива IMED),¹⁴ та оновлена Директива (ЄС) 2018/2001

¹² [Energy Communities Repository. Energy Communities. General information // European Commission.](#)

¹³ [Energy Communities in the Clean Energy Package: Best Practices and Recommendations for Implementation. Clément ALATON \(Tractable Impact\), Frédéric TOUNQUET \(Tractable Impact\) // European Commission. June 2020.](#)

¹⁴ [Directive \(EU\) 2019/944 of the European Parliament and of the Council of 5 June 2019 on common rules for the internal market for electricity and amending Directive 2012/27/EU \(recast\).](#)

Європейського Парламенту і Ради від 11 грудня 2018 року про стимулювання використання енергії з відновлюваних джерел (далі – Директива RED-II)¹⁵.

Поняття та правові рамки функціонування енергетичних спільнот в ЄС визначені Директивою IMED та Директивою RED-II, які виокремлюють два типи енергетичних спільнот: громадські енергетичні спільноти (CECs) та спільноти відновлюваної енергетики (RECs). Обидві директиви окреслюють ознаки, які дозволяють виокремити серед широкого кола суб'єктів в енергетичній сфері тих, які вважатимуться відповідною енергетичною спільнотою. Ці характеристики представлені, як і в статтях, що визначають терміни (поняття), а також окремих статтях, що деталізують правовий статус енергетичних спільнот.

Рис. 1 Порівняльна характеристика правових рамок енергетичних спільнот

Джерело: Рисунок побудовано на основі ¹⁶

Правові рамки цих двох енергетичних спільнот мають як спільні, так і відмінні риси, що впливають на їхнє функціонування.

¹⁵ [Directive \(EU\) 2019/944 of the European Parliament and of the Council of 5 June 2019 on common rules for the internal market for electricity and amending Directive 2012/27/EU \(recast\).](#)

¹⁶ [Energy Communities Repository.](#)

Спільними рисами громадських енергетичних спільнот та спільнот відновлюваної енергетики є:

юридичний статус – обидві енергетичні спільноти створюються як юридичні особи. Визначення форми створення енергетичних спільнот віднесено до компетенції держав-членів ЄС. Директиви IMED та RED-II не містять жодних заборон щодо форми, в якій можна створити спільноту. Разом з тим, Директива IMED наводить перелік потенційних форм, в яких може бути створена громадська енергетична спільнота: асоціація, кооператив, партнерство, неприбуткова організація, мале підприємство тощо. Концепція енергетичних спільнот полягає в особливому способі організації колективної власності навколо певної діяльності, пов'язаної з енергетикою, первинно задля забезпечення екологічних, енергетичних та соціальних благ. Тому в багатьох випадках на практиці спільноти створювалися у формі кооперативів (наприклад, в Німеччині);

мета створення – полягає у забезпеченні екологічних, економічних та соціальних суспільних благ для своїх членів, акціонерів або місцевих мешканців, а не в отриманні фінансових прибутків. Економічні вигоди можуть включати повернення інвестицій або справедливий розподіл прибутку, але ці вигоди є вторинними цілями після досягнення основних цілей, які приносять суспільні блага.¹⁷ Мета створення енергетичних спільнот є однією з ключових ознак, яка впливає на вибір форми, в якій створюватиметься така спільнота;

принципи та право участі – добровільність, відкритість є засадничими принципами участі в енергетичних спільнотах, як і заборона дискримінації. Це означає, що фізична чи юридична особа мають право як вільно вступити до спільноти, так і добровільно вийти з неї. Участь має бути відкритою та базуватися на основі об'єктивних, прозорих і недискримінаційних критеріїв. Вона залежить від організаційно-правової форми енергетичних спільнот і зазвичай передбачає членство або пайову участь (на основі часток, паїв чи акцій). Водночас не будь-яка фізична чи юридична особа має право на участь в енергетичних спільнотах. Це право надане лише тим суб'єктам, які прямо визначені директивами: фізичні особи, місцеві органи влади, включно з муніципалітетами, малі підприємства (для REC – також мікро- та середні підприємства);

принципи врядування – забезпечення дієвого та фактичного контролю за діяльністю енергетичних спільнот. Дієвість контролю передбачає, що члени чи акціонери мають реальну можливість впливати на спільноти, на склад їхніх органів врядування, прийняття рішень.

Директиви окреслюють специфічні риси громадських енергетичних спільнот та спільнот відновлюваної енергетики, що дозволяє їх розмежувати. Директиви не встановлюють будь-якого взаємозв'язку між цими типами спільнот, проте можна зробити висновок, що поняття «громадські енергетичні спільноти» є загальним поняттям, а поняття «спільноти відновлюваної енергетики» – спеціальним. **Серед відмінних та особливих рис можна виокремити** наступні:

¹⁷ [Policy guidelines on the concepts of energy communities // Energy Community Secretariat. PG 01/2024 / 12 March 2024.](#)

	Громадські енергетичні спільноти	Спільноти відновлюваної енергетики
Учасники	<ul style="list-style-type: none"> – фізичні особи, – місцеві органи влади, у зокрема муніципалітети, – малі підприємства. 	<ul style="list-style-type: none"> – фізичні особи, – місцеві органи влади, зокрема муніципалітети, – малі підприємства – а також – мікро-, середні підприємства – приватні підприємства за умови, що участь у спільноті не повинна бути їхньою основною комерційною або професійною діяльністю [тобто обмеження для тих підприємств, які уже працюють в енергетичному секторі], – директива наголошує на доступності участі, особливо малозабезпечених або вразливих домогосподарств.
Місцезнаходження учасника	<ul style="list-style-type: none"> – відсутні обмеження щодо місцезнаходження учасника, – держава може дозволити транскордонну участь. 	<ul style="list-style-type: none"> – встановленні обмеження для учасників, що контролюють діяльність спільноти – ними є акціонери або члени, що знаходяться у безпосередній близькості до проєктів з відновлюваної енергетики, що належать цій юридичній особі і нею розробляються.
Види діяльності	<ul style="list-style-type: none"> – генерація, розподіл, постачання, споживання, агрегація, зберігання енергії – надання енергетичних послуг: з енергоефективності, зарядки електромобілів, інші енергетичні послуги. 	<ul style="list-style-type: none"> – генерація, споживання, зберігання, продаж, постачання, розподіл, агрегація.
Технології	<ul style="list-style-type: none"> – може використовувати будь-які технології, зокрема і відновлюваної енергетики. 	<ul style="list-style-type: none"> – може використовувати лише технології відновлюваної енергетики.

Правові рамки діяльності громадських енергетичних спільнот та спільнот відновлюваної енергетики визначені на рівні директив ЄС. Це означає, що кожна держава-член має транспонувати положення директив у національне законодавство, розробляючи власні моделі та шляхи. Досвід держав із цього питання є різним: деякі країни впроваджують у національне законодавство дві моделі енергетичних спільнот, інші зберігають існуючі національні моделі, але реформують їх з урахуванням вимог директив.¹⁸

Наближаючи національне законодавство до вимог директив IMED та RED-II, держави приділяли увагу:¹⁹

організаційно-правовій формі – частина країн встановила конкретну форму створення енергетичних спільнот (наприклад, у формі кооперативів (Греція), економічних асоціацій (Швеція)); частина застосувала відкритий підхід і не визначила конкретної форми, але у самому понятті спільноти окреслила критерії, яким мають відповідати організаційно-правові форми діяльності енергетичних спільнот (Литва, Франція);

меті створення – держави визначили первинною метою створення та діяльності енергетичних спільнот забезпечення екологічних, економічних та соціальних благ членів, акціонерів і місцевого населення, проте по різному інкорпорували питання розподілу фінансових прибутків від господарської діяльності спільнот. Частина країн прямо заборонила створення енергетичної спільноти для досягнення суто економічної мети, одержання прибутку (бельгійський регіон Фландрія); частина закріпила законодавчу вимогу щодо вторинності економічної вигоди (Португалія, Швеція); частина встановила кількісні вимоги щодо розподілу економічної вигоди та обмежили розподіл доходів (наприклад, Міністерство економіки Бельгії вважає, що кооперативи повинні обмежити свої дивіденди максимум 6% рентабельності інвестицій) або визначили вимоги щодо обов'язковості спрямування одержаного доходу на певні види соціальної діяльності (наприклад, національне законодавство Іспанії та Португалії вимагає від кооперативів створювати резерви для заходів з освіти, навчання та інформування).

¹⁸ Детальніше див.: [Policy database: Energy Communities Repository. Legal frameworks. European Commission, Transposition tracker – Definitions. REScoop.EU.](#)

¹⁹ Детальніше див.: [Energy Communities under the Clean Energy Package. Transposition Guidance. REScoop.EU, ClientEarth.](#)

Литва

Законодавство Литви закріплює два види спільнот – спільноти з відновлюваної енергетики та громадські енергетичні спільноти. Для обох видів застосовує відкритий підхід щодо визначення організаційно-правових форм спільнот, але встановлює обов'язкову вимогу до цих форм – мета їхньої діяльності. Обидві спільноти мають бути неприбутковими юридичними особами.

«Спільнота з відновлюваної енергетики – неприбуткова юридична особа, яка відповідає критеріям, визначеним цим Законом, володіє та розвиває об'єкти відновлюваної енергетики і має право виробляти, споживати, зберігати в накопичувачах енергії та/або продавати вироблену в них енергію, та якій надано статус об'єднання відновлюваної енергетики в порядку, встановленому цим Законом» (ст. 2 (2-1)).

Стаття 20-2 закону визначає вимоги до RECs, зокрема це має бути некомерційна юридична особа, яка відповідає таким вимогам:

1) її учасниками є фізичні особи, середні, малі та мікро підприємства, інші неприбуткові юридичні особи, муніципалітети, муніципальні установи;

2) не менше 51 відсотка голосів на зборах учасників належать учасникам, які проживають або здійснюють діяльність у повіті, де планується будівництво або встановлення енергетичного виробничого обладнання, що знаходиться у власності спільноти з відновлюваних джерел енергії;

3) метою, встановленою в установчих документах неприбуткової юридичної особи, є забезпечення екологічних, економічних чи соціальних вигод її учасникам або забезпечення цих вигод у місцях її діяльності, а основною метою не є отримання прибутку.

[Закон Литовської Республіки «Про відновлювану енергетику» від 12.05.2011, консолідована версія від 01.01.2024](#)

«Громадська енергетична спільнота – юридична особа, яка відповідає критеріям, визначеним цим Законом, та якій надано правовий статус громадської енергетичної спільноти в порядку, встановленому цим Законом» (ст. 1(95)). Стаття 22-2 закону визначає критерії створення SECs у Литві та законодавство, яке регламентує організаційно-правові форми юридичних осіб, зокрема закони про: громадські установи, асоціації, спільноти власників багатоквартирних житлових будинків та будівель іншого призначення, садівничі спільноти. Це можуть бути й інші юридичні особи, які відповідно до законів є неприбутковими організаціями. В установчому договорі та/або статуті громадської енергетичної спільноти має бути визначено, що її основною метою є надання екологічної, економічної або соціальної суспільної вигоди своїм акціонерам, членам або учасникам, або надання цієї вигоди в місцях, де вона здійснює свою діяльність. Основною метою громадської енергетичної спільноти не може бути отримання прибутку.

[Закон Литовської Республіки «Про електроенергетику» від 20.07.2000, консолідована версія від 01.01.2024](#)

Зазвичай держави конкретизують види діяльності, якими можуть займатися енергетичні спільноти, деякі зазначають вимоги до окремих видів діяльності, встановлюючи кількісні та якісні обмеження (наприклад, у Польщі SECs можуть працювати в межах одного оператора системи розподілу, а виробництво має бути підключено до мереж з номінальним рівнем напруги не більше 110 кВ).

Деякі держави передбачили створення спеціального регуляторного органу або уповноважили існуючі державні органи реєструвати, моніторити та нагляди за діяльністю енергетичних спільнот. Частина держав запровадила обов'язкові реєстри енергетичних спільнот (Чехія, Хорватія), часом пов'язуючи набуття статусу енергетичної спільноти з фактом реєстрації (Польща).

Польща

Енергетичний регуляторний орган веде перелік зареєстрованих громадських енергетичних спільнот – після внесення до цього переліку, спільнота може здійснювати свою діяльність. У законах про енергетику та відновлювані джерела енергії визначені положення щодо ідентифікації, реєстрації та надання інформації Енергетичному регуляторному органу. Перелік є публічним і ведеться в електронному вигляді на веб-сторінці Енергетичного регуляторного органу.

Енергетичні кооперативи ж повинні бути внесені до списку енергетичних кооперативів, який веде Генеральний директор Національного центру підтримки сільського господарства.

[Poland - REC/CEC definitions // REScoop.eu. Policy. Transposition tracker. REC & CEC definitions](#)

Функціонування енергетичних спільнот у ЄС має тривалий та різнобічний досвід. Деякі спільноти були створені ще у минулому столітті, але є і такі, що тільки починають свою діяльність. У деяких країнах спільноти вже стали важливими учасниками енергетичного сектору, тоді як в інших ця ідея ще тільки розвивається. Форми створення, сфери діяльності та технології, які використовуються, різняться серед енергетичних спільнот, так само як і системи управління та участі в них.

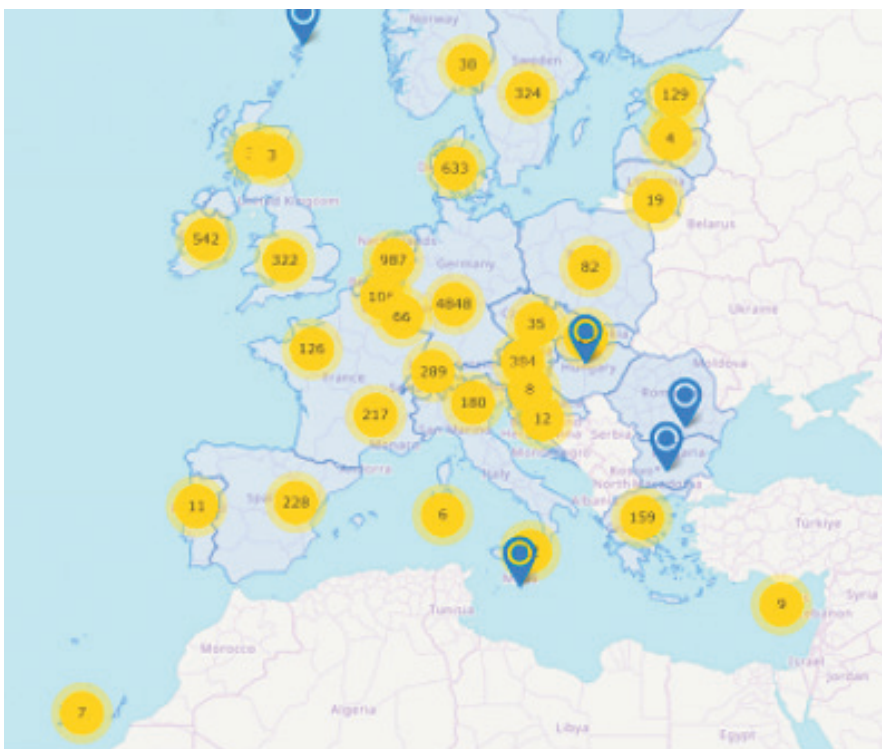

Рис. 2. Карта енергетичних спільнот в ЄС
Джерело: Рисунок побудовано на основі²⁰

²⁰ [Карта енергетичних співтовариств ЄС.](#)

Енергетичні спільноти займаються різноманітними видами діяльності, часто поєднуючи та втілюючи кілька видів одночасно.²¹ Наприклад:

Вид діяльності	Енергетична спільнота
ВДЕ (комплекс видів діяльності)	<p><u>Escopower</u> (Бельгія, 1991) – кооператив, один із найбільших в Європі у сфері відновлюваної енергетики. Основними цілями його діяльності є: інвестування у відновлювану енергетику, забезпечення своїх членів 100% зеленою енергією, просування раціонального використання енергії та відновлюваних джерел енергії, а також популяризація кооперативів як ефективної моделі ведення бізнесу.</p> <p><u>FairPla.net</u> (Німеччина, 2006) – міжнародний кооператив у сфері клімату, енергетики та розвитку. Він розробляє, фінансує та керує проєктами як в Німеччині, так і в інших країнах світу. Починав свою діяльність зі встановлення трьох вітряних млинів і дев'яти сонячних електростанцій у Німеччині, а також низки проєктів у сфері вітрової та сонячної енергетики в країнах, що розвиваються.</p> <p><u>OurPower</u> (Австрія, 2019) – це європейське кооперативне товариство (SCE), яке керує піринговим ринком електроенергії з відновлюваних джерел енергії, виробленої його членами в Австрії. OurPower пропонує онлайн-пошук послуг та весь процес постачання електроенергії.</p> <p><u>CER Energy City Hall of Magliano Alpi</u> – перша спільнота відновлюваної енергетики в Італії (2020), що об'єднує виробників та споживачів енергії для задоволення своїх енергетичних потреб шляхом власного виробництва з відновлюваних джерел.</p>
Енергія з вітру	<p><u>TÜ Energiaühistu</u> – перший енергетичний кооператив в Естонії (2021), метою якого є створення парків відновлюваної енергії (сонячних і вітрових електростанцій) спільно з місцевими громадами.</p>
Сонячна енергія	<p><u>Energy Community Gabrovo (RDNO)</u> (Болгарія, 2022) – інноваційна ініціатива муніципалітету Габрово, спрямована на вирішення проблем на енергетичному ринку. Одним із напрямів спільноти є власне виробництво енергії.</p> <p><u>IZGREI BG</u> – перша енергетична спільнота в Болгарії (2021), що успішно впровадила перший пілотний проєкт зі встановлення сонячної фотоелектричної установки для власного споживання громади, з можливістю продажу надлишку в мережу. Крім того, спільнота впроваджує заходи з реконструкції будівель, подолання енергетичної бідності.</p>

²¹ Детальніше див.: [Communities. Energy Community Platform, Network, REScoop.eu network.](#)

Вид діяльності	Енергетична спільнота
Централізоване теплопостачання	<p><u>Energent (Бельгія, 2013)</u> – громадський кооператив відновлюваної енергетики, працює над різноманітними проєктами сонячної, вітрової, теплової енергетики та реновацій.</p> <p><u>SUNO Enginyeria de Serveis Energètics (Іспанія, 2015)</u> – кооператив, спеціалізується на використанні відновлюваних джерел енергії та енергоефективності, займається розробкою проєктів із використанням біомаси, сонячної енергії, енергетичного моделювання, а також будівництва теплових мереж.</p>
Стала мобільність	<p><u>Som Mobilitat (Іспанія, 2016)</u> – неприбуткове споживче товариство та кооператив користувачів, яка надає послуги з мобільності, зокрема у сфері спільного використання електромобілів.</p> <p><u>Attica Energy Community (Греція, 2019)</u> – громадська енергетична спільнота, що працює над виробництвом енергії з відновлюваних джерел, займається подоланням енергетичної бідності, розвитком електричної мобільності та впровадженням зелених технологій і рішень.</p>
Реновація будівель	<p><u>Energy Communities Tipperary Cooperative (Ірландія, 2012)</u> – громадська організація, що займається модернізацією та утепленням будинків з метою зробити енергетичний перехід вигідним для місцевих мешканців. Пропонує єдине вікно (one-stop shop) для ремонту житла та залучення державних грантів для його проведення.</p>

З метою представлення своїх інтересів, зокрема у питаннях енергетичної демократії, енергетичні спільноти об'єднуються у різного роду спілки (асоціації, федерації, альянси, мережі тощо). Прикладом такого об'єднання є [REScoop.eu](#) – європейська федерація громадських енергетичних кооперативів, заснована в 2013 році, котра об'єднує 2 250 кооперативів по всій Європі, представляючи понад 1,5 мільйона громадян. Її цілями є: представлення інтересів громадян та енергетичних кооперативів перед європейськими політиками, підтримка існуючих енергетичних кооперативів, сприяння міжнародним обмінам та співпраці між кооперативами, а також популяризація кооперативної моделі як ефективного моделі ведення бізнесу.

РОЗДІЛ III. РЕГУЛЯТОРНИЙ СТАТУС-КВО ДЛЯ ЕНЕРГЕТИЧНИХ СПІЛЬНОТ (ЕНЕРГЕТИЧНИХ КООПЕРАТИВІВ) В УКРАЇНІ

В Україні відсутнє спеціальне законодавство, яке б регулювало діяльність громадських енергетичних спільнот та спільнот відновлюваної енергетики. Нещодавні зміни в національному законодавстві 2019 року визнали енергетичні кооперативи одним із суб'єктів на ринку відновлюваної енергетики. Проте ці зміни не впроваджують повною мірою положення директив ЄС.

Відсутність чіткого законодавства є однією з основних перешкод для функціонування енергетичних спільнот в Україні. Україна намагалася його розробити. Ще на початку 2017 року відбулися обговорення концепції законопроекту «Про споживчі енергетичні кооперативи».²² Проте цей процес не завершився розробленням та ухваленням відповідного закону.

Перший поступ до правового регулювання діяльності енергетичних спільнот зроблено навесні 2019 року, коли в українське правове поле введено поняття «енергетичний кооператив»,²³ а відповідні зміни внесені у Закон України «Про альтернативні джерела енергії».

Поняття енергетичного кооперативу встановлено у ст. 1 Закону України «Про альтернативні джерела енергії»: ²⁴

Отже, законодавець окреслив такі особливості енергетичного кооперативу як самостійного суб'єкта у правовому полі України:

Енергетичний кооператив

- юридична особа, створена відповідно до Закону України «Про кооперацію» або Закону України «Про споживчу кооперацію» для здійснення господарської діяльності з виробництва, заготівлі або транспортування паливно-енергетичних ресурсів та зберігання енергії, для надання інших послуг з метою задоволення потреб його членів або територіальної громади, а також з метою отримання прибутку відповідно до законодавства.

²² [Сергій Савчук: Створення енергетичних кооперативів в Україні - це новий тренд, який розвиватиме Держенергоефективності разом із громадами для їх енергонезалежності та самостійності.](#)

²³ [Про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення конкурентних умов виробництва електричної енергії з альтернативних джерел енергії. Закон України № 2712-VIII від 25 квітня 2019 року.](#)

²⁴ [Про альтернативні джерела енергії. Закон України № 555-IV від 20 лютого 2003 року.](#)

Юридичний статус	- юридична особа
Організаційно-правова форма	- визначається Законом України «Про кооперацію» ²⁵ або Законом України «Про споживчу кооперацію» ²⁶
Мета створення	господарська діяльність для: <ul style="list-style-type: none"> - задоволення потреб членів кооперативу або територіальної громади - отримання прибутку
Вид діяльності	- виробництво, заготівля або транспортування паливно-енергетичних ресурсів та зберігання енергії - надання інших послуг

Очевидним є те, що закріплення поняття «енергетичний кооператив» на рівні закону є позитивним фактом. Але важливо, щоб це законодавче визначення відповідало положенням Директив IMED та RED-II та сприяло створенню та функціонуванню цього виду кооперативів у країні.

Законодавче визначення енергетичних кооперативів містить низку неузгоджених, суперечливих, взаємовиключних положень, а частина ознак, притаманних для цієї категорії суб'єктів у розумінні ЄС, відсутні. Уваги та вирішення потребують такі ключові питання, як: визначення типу енергетичної спільноти, до якої належить енергетичний кооператив, мети його діяльності та організаційно-правової форми, що у свою чергу впливає на коло суб'єктів, повноважних створювати кооперативи.

Законодавець широко трактував визначення «енергетичних кооперативів», як наслідок воно містить ознаки двох типів енергетичних спільнот – громадських енергетичних спільнот і спільнот відновлюваної енергетики. Хоча поняття «енергетичних кооперативів» встановлено у Законі України «Про альтернативні джерела енергії», проте воно не містить жодної прив'язки діяльності кооперативу до «технології», яка ним використовується – відновлюваних джерел енергії, як це передбачено Директивою RED-II. Крім того, законодавець зазначає, що енергетичний кооператив може займатися господарською діяльністю з виробництва, заготівлі або транспортування паливно-енергетичних ресурсів та зберігання енергії. Але паливно-енергетичні ресурси – це природні та перетворені види палива та енергії, що охоплює усі види палива та енергії, які використовуються в національній економіці, зокрема природний газ, вугілля, нафта, нафтопродукти, скраплений газ, відновлювані джерела енергії, тепла енергія, електрична енергія та будь-які інші форми енергії²⁷.

Чіткості потребують положення, які окреслюють види діяльності, задля яких створюється енергетичний кооператив. Наразі законодавець зазначає, що такими є виробництво, заготівля або транспортування паливно-енергетичних ресурсів та зберігання енергії. Водночас обидві директиви ЄС конкретизують та визначають перелік діяльності, якими можуть займатися SECs та RECs – виробництво, споживання, зберігання, продаж, постачання, розподіл, агрегація енергії. Національне законодавство також передбачило надання енергетичними кооперативами «інших послуг», але це поняття надто широке, оскільки не вказує на енергетичну природу таких послуг. Директива IMED говорить лише про енергетичні послуги, надаючи орієнтовний та відкритий перелік таких: послуги з енергоефективності, зарядки електромобілів або інші енергетичні послуги.

²⁵ Про кооперацію. Закон України № 1087-IV від 10 липня 2003 року.

²⁶ Про споживчу кооперацію. Закон України № 2265-XII від 10 квітня 1992 року.

²⁷ Пункти 19 та 10 Закону України «Про енергетичну ефективність», № 1818-IX від 21 жовтня 2021 року.

Встановлення широкого трактування послуг, які можуть надаватися енергетичними кооперативами в Україні, знецінює останні як спеціальні суб'єкти на енергетичному ринку.

Мета діяльності енергетичних кооперативів також розширена. Фактично в законі встановлені дві рівноцінні мети – задоволення потреб членів кооперативу або територіальної громади, а також отримання прибутку. Обидві директиви ЄС наголошують на первинності мети, яка передбачає задоволення екологічних, економічних та соціальних потреб, благ та інтересів членів, акціонерів чи місцевих мешканців, та вторинності фінансових прибутків енергетичних спільнот. Директиви не заперечують одержання енергетичними спільнотами фінансових прибутків, але ця мета має бути похідною [не рівноцінною] первинній меті. Наслідком недотримання первинності мети діяльності енергетичних спільнот буде втрата останніми їхнього спеціального статусу, переваг, які їм надаються.

Організаційно-правова форма, визначена законом, запровадила обмежене розуміння енергетичних спільнот в Україні. Законодавець одразу визначив форму юридичної особи – кооператив. Таким чином залишив поза розглядом інші потенційно можливі форми (наприклад, громадські організації та інші неприбуткові організаційно-правові форми юридичних осіб). Усі інші характеристики поняття енергетичних спільнот, окреслені директивами (щодо добровільності, засновників, учасників, їхнього вступу та виходу, участі у врядуванні тощо), законодавець не вказує, а відсилає до двох законів «Про кооперацію» та «Про споживчу кооперацію». Проте згадані закони також не дають відповіді на ці питання, як і загострюють питання щодо обрання типу кооперативу, за яким має організовуватися енергетичний кооператив. Закон України «Про споживчу кооперацію» взагалі не оперує терміном «кооператив», а її основним суб'єктом вважає споживче товариство, яке створюється лише фізичними особами та у прив'язці до їхнього місця проживання чи роботи. Ці ознаки не узгоджуються з положеннями директив ЄС.

Закон України «Про кооперацію» не вирішує правові неузгодженості і містить інші положення, які спричиняють правову невизначеність у створенні та функціонуванні енергетичних кооперативів. Закон класифікує три типи кооперативів: виробничі, обслуговуючі та споживчі, залежно від їхніх завдань і характеру діяльності. Проте ця класифікація не підходить для енергетичних кооперативів, оскільки вони можуть одночасно займатися різними видами діяльності (виробництво, обслуговування або споживання), які є ключовими ознаками цієї класифікації. Крім того, підходи щодо суб'єктів, які повноважні створювати ці типи кооперативів, не відповідають підходам ЄС щодо суб'єктів, які мають право створювати енергетичні спільноти. Закон в одних випадках зводить коло повноважних суб'єктів порівняно з положеннями директив. Так, виробничі кооперативи в Україні створюються лише фізичними особами, причім не будь-якими, а на засадах їх обов'язкової трудової участі у діяльності кооперативу. З іншого боку, законодавець розширив коло повноважних суб'єктів. Наприклад, обслуговуючі та споживчі кооперативи можуть створюватися як фізичні, так і юридичні особи, і законодавець не встановлює обмежень або вимог до юридичних осіб, які можуть створити такі кооперативи. Натомість директиви ЄС встановили вужче коло юридичних осіб, які можуть створювати енергетичні спільноти, що також пов'язано з первинною метою їх створення та діяльності.

Не менш важливим аспектом є стимулювання створення, діяльності та розвитку енергетичних кооперативів в Україні. Закон України «Про альтернативні джерела енергії» запроваджує «зелений» тариф як один із стимулів виробництва електричної енергії з альтернативних джерел енергії. Цей тариф встановлюється і для енергетичних кооперативів, механізм його надання передбачений законом, а конкретизація здійснюється

у підзаконних нормативно-правових актах²⁸. Законодавець встановив певні вимоги для отримання «зеленого» тарифу енергетичним кооперативом:

- *призначення генеруючих установок* – виробництво електричної енергії з енергії сонячного випромінювання та/або енергії вітру, з біомаси, біогазу, гідроенергії, геотермальної енергії;
- *потужність генеруючих установок* – встановлена потужність не повинна перевищувати 150 кВт;
- *додаткові умови для певних видів генеруючих установок* – сонячні генеруючі установки мають розташовуватися на дахах та/або фасадах будівель та інших капітальних споруд;
- *запровадження коригуючого коефіцієнта*, який впливає на розмір «зеленого» тарифу. Коефіцієнт застосовується до 31.12.2029. Поступово коригуючий коефіцієнт зменшується, крім випадків вироблення електроенергії з біогазу та біомаси, для яких коефіцієнт залишається незмінним;
- *встановлення вимог щодо мінімальної кількості членів енергетичного кооперативу та пайових внесків* – членами такого енергетичного кооперативу має бути не менше 10 фізичних осіб, пайові внески яких становлять не менше 75 відсотків пайового фонду, або комунальне підприємство, пайовий внесок якого становить не менше 25 відсотків пайового фонду.

Законом встановленні гарантії для енергетичних кооперативів щодо виплати «зеленого» тарифу – надання тарифу передбачено на період до 1 січня 2030 року, а також перерахування фіксованого мінімального розміру тарифу в євро (за офіційним валютним курсом НБУ станом на 1 січня 2009 року). Окрім того, до «зеленого» тарифу на електричну енергію, вироблену об'єктами електроенергетики (генеруючими установками) енергетичних кооперативів не встановлюється надбавка за дотримання рівня використання обладнання українського виробництва.

У червні 2023 року до низки законів внесені важливі зміни²⁹, які торкнулися і діяльності енергетичних кооперативів. Серед іншого:

- визнання за енергетичними кооперативами статусу активного споживача, якщо: (а) встановлена потужність генеруючих установок не перевищує 150 кВт, (б) генеруючі установки призначені для виробництва електричної енергії з енергії сонячного випромінювання та/або енергії вітру, з біомаси, біогазу, гідроенергії, геотермальної енергії та (в) вироблена енергія продається за «зеленим» тарифом;
- можливість застосування енергетичними кооперативами механізму самовиробництва (за критеріями споживачів та їх генеруючих установок), якщо весь обсяг виробленої їхніми генеруючими установками електричної енергії купується активним споживачем;
- здійснення продажу енергетичними кооперативами, яким встановлено «зелений» тариф, виробленої електричної енергії за «зеленим» тарифом гарантованому покупцю. Зобов'язання гарантованого покупця купувати електричну енергію, виро-

²⁸ [Порядок встановлення, перегляду та припинення дії «зеленого» тарифу на електричну енергію для суб'єктів господарської діяльності, споживачів електричної енергії, у тому числі енергетичних кооперативів, та приватних домогосподарств, генеруючі установки яких виробляють електричну енергію з альтернативних джерел енергії. Затверджено постановою НКРЕКП від 30 серпня 2019 р. № 1817.](#)

²⁹ [Про внесення змін до деяких законів України щодо відновлення та «зеленої» трансформації енергетичної системи України. Закон України № 3220-IX від 30 червня 2023 року.](#)

блену генеруючими установками енергетичних кооперативів, встановлена потужність яких не перевищує 150 кВт, за «зеленим» тарифом в обсязі, що перевищує місячне споживання електричної енергії.

Як бачимо, Україна просувається у встановленні правового підґрунтя діяльності енергетичних спільнот. Пропри це все ще залишається невизначеність правового поля діяльності енергетичних спільнот. Потенційними шляхами покращення ситуації може бути розроблення спеціального національного законодавства, яке встановлює чіткі правила діяльності енергетичних спільнот – громадських енергетичних спільнот та спільнот відновлюваної енергетики.

Залишення статус-кво ускладнює функціонування таких як на етапі створення, так і їхньої подальшої діяльності. Правова визначеність має бути забезпечена на національному рівні, для України такі зміни варто внести на рівні закону/-ів, (як окремого закону чи внесення доповнень до чинних законів, зокрема окремих розділів, глав). Незалежно від обраного підходу на законодавчому рівні варто закріпити поняття громадських енергетичних спільнот та спільнот із відновлюваної енергетики, їх юридичну організаційно-правову форму, правовий статус (що охоплює комплекс прав та обов'язків), процедуру набуття спільнотами такого статусу.

Визначальним у забезпеченні створення та розгортання діяльності енергетичних спільнот є не лише правова визначеність їхнього статусу, а також політична воля влади просувати та підтримувати їхню діяльність, що потребує встановлення на рівні законів комплексу пільг та преференцій, які сприятимуть досягненню основної мети енергетичних спільнот – забезпеченню екологічних, економічних або соціальних вигод їх членів, місцевих громад шляхом забезпечення самодостатньої моделі економічної діяльності громадян в енергетичній сфері. Важливо, щоб нове законодавство було узгодженим з acquis ЄС та відповідало потребам розвитку відновлюваної енергетики в Україні.

РОЗДІЛ IV. ПРОБЛЕМИ ТА МОЖЛИВОСТІ ДЛЯ РОЗВИТКУ ЕНЕРГЕТИЧНИХ СПІЛЬНОТ В УКРАЇНІ

У цьому розділі ми спробували розкрити основні проблеми та можливості для розвитку енергетичних спільнот в Україні на основі аналізу результатів експертного фокус-групового дослідження, проведеного у 2023 році Українським центром вивчення громадської думки «Соціоінформ», а також інших публічних джерел. Серед основних складових як проблем, так і можливостей можна виділити регуляторне середовище, спроможність та фінанси.

Окремо слід зазначити, що учасники фокус-груп користуються загальним поняттям «енергетичні спільноти», не розрізняючи між типами таких спільнот за європейським законодавством та практикою. За змістом більшість думок та коментарів пов'язані із енергетичними спільнотами у сфері використання ВДЕ.

Бар'єри та проблеми

Серед **регуляторних** проблем опитані експерти виділяють низку питань, пов'язаних з регулюванням енергетичної сфери, місцевого самоврядування, роботи обленерго. Мова йде про:

- Можливість бюджетного співфінансування сонячних станцій у час війни.
- Балансова приналежність джерел-ВДЕ комунальних підприємств.
- Припустимість встановлення сонячних станцій у першій санітарній зоні та інші.
- Ускладнені процедури виділення коштів на обслуговування установок ВДЕ, та списання на застаріле обладнання.
- Відсутність альтернативи збуту електроенергії в загальну мережу.
- Значна кількість необхідної дозвільної документації.
- Протидія обленерго.
- Земельне законодавство, зокрема заборона встановлення СЕС на землі.

Протидія обленерго пов'язана як із їх монопольним становищем, так і недостатнім регулюванням та контролем за їх діяльністю. Це створює проблеми на етапах створення та функціонування енергетичних спільнот. Так, протидія обленерго створює труднощі вже на етапі формування дозвільної документації та пізніше приєднання до мережі.

«Прозорість і відкритість цих установ просто нуль. Складається враження, що їм не вигідно, щоб створювалися такі кооперативи, що їм не вигідно, щоб були автономії енергетичні, що їм не вигідно, щоб люди володіли інформацією, мали доступ і могли щось зробити».

Експерти скаржаться, що обленерго створює штучні та інколи корупційні перешкоди для приєднання збудованого об'єкта, встановлення обладнання, яке стежить за перетоками:

«У частині наших Обленерго - російські власники. З ними складно знайти взаємодію не лише в плані поділитись енергією, але й встановити обладнання, яке б слідкувало за

перетоками і обмежувало генерацію в їхній підстанції. Вони нам відразу там виставили умови, які неможливо виконати».

Про цю ж проблему згадують в контексті по-суті єдиного діючого енергетичного кооперативу в країні «Сонячне місто»:

«Славутич, Сонячне місто, да? Де люди спільнокоштом вклали гроші. Там проблема виникла саме з Обленерго, їх декілька років не могли під'єднати до мережі».

Частина озвучених експертами регуляторних проблем були вирішені шляхом прийняття у 2023 році Закону України 3220-ІХ «Про внесення змін до деяких законів України щодо відновлення та «зеленої» трансформації енергетичної системи України», зокрема в частині визначення енергетичних кооперативів, їх можливостей як активних споживачів, розподіленої генерації, малих систем розподілу³⁰. В цілому, опитані експерти очікували прийняття цього закону, як доволі прогресивного.

Значна частина міркувань експертів стосується тарифної та цінової політики на ринку електроенергії, включно з зеленим тарифом. Ці питання розглядаються нами в контексті фінансів.

Спроможність, мабуть, один із головних чинників, що гальмує розвиток енергетичних спільнот в Україні. Цікавим є те, що саме спроможність громад розглядається експертами, коли мова йде про потенційних учасників енергетичних спільнот та їх спроможність створювати їх. До «громад» експерти часто відносять не лише територіальні громади, але й ОСББ.

Експертам складно дати загальну оцінку зацікавленості громад у створенні енергетичних кооперативів чи енергетичних спільнот. Адже **громади в Україні неоднорідні** за своїм потенціалом (матеріальним і людським). Цю нерівність посилює війна – громади наближені до лінії фронту менш спроможні, ніж у тилу. Значною мірою активність громад у цьому напрямку **залежить від особистих характеристик керівників та активу кожної громади**. Тому окремі громади проактивні у створенні енергетичних спільнот / кооперативів: самотужки ініціюють проекти, шукають кошти та підрядників. Інші – зовсім не цікавляться цим питанням. Активних громад в умовах сьогодення небагато, але інтерес до проектів поступово зростає.

На думку експертів, спроможність для організації енергетичних спільнот сьогодні має лише незначна частина громад. У кращому становищі громади великих міст. Як правило, вони забезпечені людським ресурсом (проектними менеджерами, технічними кадрами); мають ширші можливості залучення фінансів (зокрема грантових і кредитних коштів). Сільські громади – здебільшого суттєво обмежені у своїй спроможності.

У першу чергу у громадах недостатні людські ресурси: проектні менеджери, технічні фахівці. Громадам бракує компетенцій для формування комерційних і технічних проектів. Особливо гостро це питання стоїть у сільських громадах, адже вони не можуть запропонувати конкурентоздатну оплату праці фахівцям, спроможним якісно готувати подібні проекти (якщо такі є, то вони переїжджають у більші міста).

³⁰ [Нові правила на ринку «зеленої» енергетики в Україні](#)

«Проекти, які нам надсилають - непропрацьовані. У громад є ідея (наприклад, перевести лікарню на чисту енергію), але коли треба трошки ґрунтовно попрацювати, дати цифри, прорахунки, - усе зупиняється».

Окремо виділяють **брак поінформованості про енергетичні спільноти**. Так, громадам зазвичай невідомо про наявні можливості отримання грантового фінансування від донорів на реалізацію проєктів, пов'язаних із створенням енергетичних спільнот. У них немає проєктних менеджерів, які б моніторили можливості та вміли грамотно оформити заявку на грант. Представники громад (чиновники, голови ОСББ), часто непоінформовані про державну підтримку створення енергетичних спільнот.

Наслідками низької інформованості є незрозуміння алгоритму створення енергетичних спільнот. Серед причин – невміння шукати інформацію, корисні контакти (наприклад - між керівниками комунальних установ та громадським сектором), відсутність інформаційних заходів щодо популяризації енергетичного переходу серед широких мас населення. У свою чергу, це інколи призводить до негативної реакції мешканців громади на наміри влади.

Окремо виділяють **брак спроможності обрати відповідну модель (проєкт)** та поррахувати його економічну доцільність через (брак фінансової грамотності).

Вплив російської агресії своєрідно проявляється в контексті спроможності регіонів. На думку експертів від початку повномасштабного вторгнення РФ помітний ще один важливий тренд: масова міграція освіченого і прогресивного населення із Києва в регіони, що стимулює формування енергетичних спільнот у регіонах.

Наостанок, важливим елементом спроможності громад є лідерство. Вплив браку знань та регуляторної недосконалості посилюється за відсутності особистого лідерства: процес починає видаватись надто складним і обтяжливим. «Повинна бути та людина, той лідер, який доведе цю справу до кінця», - кажуть експерти. На місцях таких людей бракує, спроби створити кооперативи енергетичні зазнають невдачі, коли ініціативна людина з якихось причин відходить від справ.

Окрім того, на думку представників бізнесу, громадських організацій та науковців саме громади мають демонструвати інституційне лідерство. Адже держава не має спроможності одночасно працювати з сотнями громад по всій країні. Натомість, саме місцева влада / громадський актив краще розуміє потреби та можливості на місцях.

Проте експерти також зазначають, що самі громади очікують від держави лідерства у форматі створення спеціальної програми, яка б забезпечила комплексний підхід до розвитку енергетичних спільнот в Україні.

Потенційно лідерами створення енергетичних спільнот можуть стати забудовники (як інструмент створення нових енергонезалежних комплексів чи будівель), проте наразі умови для цього не створені.

Фінансові бар'єри можна вважати комплексними та самостійними проблемами, проте їх вплив тісно пов'язаний з іншими (регуляторними бар'єрами, спроможністю, культурними та іншими перешкодами).

Кредитні кошти є надто дорогими для громад. Власні кошти та їх використання суттєво обмежені, особливо у малих громадах та під час воєнного стану. Доступ до грантових коштів часто невідомий для громад або у них відсутній ресурс для того, щоб їх залучити. В цілому, лише великі громади мають досвід та спроможність залучати фінансові ресурси, включно з державною підтримкою.

Громади бояться інвестувати у проєкти, пов'язані з ВДЕ, оскільки вони мають тривалий термін окупності. Низькі ціни на електроенергію для населення та ОСББ не сприяють економічній доцільності будь-яких проєктів у сфері ВДЕ. Наостанок, великі громади, які мають більший фінансовий ресурс, зіштовхуються з високою вартістю землі у таких громадах.

Слід зауважити, що експерти практично не говорять про залучення коштів від населення чи створення енергетичних спільнот як бізнес-проєктів.

Інші бар'єри включають такі питання як корупцію, вплив олігархів та соціо-культурні фактори. Низка експертів неодноразово стверджує, що вплив олігархів є значний, оскільки вони не зацікавлені у розвитку децентралізованої генерації та втраті споживачів. Корупційні фактори не є особливими для енергетичних спільнот (кооперативів) як таких: вони пов'язані із низкою корупційних механізмів, типових для сфери електроенергетики (технічні умови, приєднання до мереж, облік тощо). Особливо гостро це питання стоїть на рівні окремих підрозділів облenerго.

Окремо варто проаналізувати **соціокультурні фактори**, які часто відзначають експерти. Серед таких факторів виділяють:

- **Інертність** мислення населення та керівників громад. Відсутність цікавості до нововведень, небажання розбиратись у новій темі, вкладати зусилля у зміни.
- **Індивідуалізм** українців (невміння домовлятись та балансувати інтересами).
- Брак соціального капіталу (**довіри**).
- Брак **лідерства** в громадах, ініціативних людей спроможних згуртувати населення довкола змін.
- Низький рівень **політичної капіталізації** створення енергетичних спільнот, впровадження проєктів ВДЕ для представників влади.
- Відсутність звички **жити за правилами**.

«Люди не довіряли один одному і зараз це дуже важко, оскільки ви маєте внесок зробити матеріальний, люди не довіряють навіть якщо ви з одної громади. А друге – це питання лідерства, бо повинна бути та людина, той лідер, який доведе цю справу до кінця».

Соціальний капітал, як ресурс для створення енергетичних спільнот, в Україні наразі відсутній. Населення не зацікавлене у створенні кооперативів, проте й не заперечує проти втілення таких проєктів з боку місцевої влади. У першу чергу тому, що населення мало знає про такий феномен, як енергетичні спільноти. Окрім того, українці проявляють крайній індивідуалізм, що ускладнює створення спільнот, де треба домовлятись та балансувати.

Прикладом такої поведінки є багатий досвід роботи ОСББ, де мешканці не схильні до активної участі, балансування інтересів та діалогу. Ці соціокультурні особливості можуть мати суттєвий вплив у разі створення енергетичних спільнот для вирішення безпекових викликів (безперебійності постачання). Хоча мешканці особисто розуміють виклики, вони схильні забезпечувати себе індивідуально (генератором, зарядною станцією тощо), хоча багато ефективних рішень може бути реалізовано лише групою, спільноту (робота ліфту, збереження тепла/охолодження, зберігання продуктів тощо).

Та частина населення, яка має кошти, на думку експертів більш схильна до участі у таких проєктах, розглядаючи їх як інвестицію у власну енергонезалежність та надійне енергопостачання. Водночас, це суттєво обмежує застосування концепції енергетичних

спільнот, оскільки потенційними бенефеціарами ймовірно виявляються інші особи (не учасники спільноти, наприклад, мешканці одного будинку). Оскільки участь в спільноті добровільна, то створення такої спільноти (кооперативу) одразу наштовхується на проблему широкого кола користувачів послуг такої спільноти. Вона може бути вирішена або технічно (що суттєво здорожчує проєкт), або економічно – надаючи платні послуги всім користувачам, що потребуватиме особливої фінансової моделі для такого кооперативу.

Передумови та можливості

Як вже зазначалось вище, основні складові проблем є одночасно і тими можливостями, які можна і потрібно шукати в регуляторному середовищі, спроможності, фінансах та соціокультурних факторах.

Попри те, що поточний стан **правового регулювання** енергетичних спільнот (кооперативів) в Україні не зовсім відповідає вимогам європейського законодавства, це одночасно можна розглядати як стимулюючий фактор. Цей висновок підтверджується такими міркуваннями:

- Поверхневе регулювання цього явища (суспільних відносин) означає, що енергетичні спільноти не є зарегульованими. В багатьох сферах існує багаторічна практика надмірного регулювання, коли держава з певних причин вирішує встановити вимоги до здійснення окремого виду діяльності, «врегулювати» таку діяльність законами, численними підзаконними актами. Це, у свою чергу, може суттєво ускладнювати і гальмувати розвиток будь-яких ініціатив. Більше того, деякі експерти вважають, що на даний момент втручання держави (зокрема, запровадження поняття «енергетичного кооперативу») було зайвим. Тому, недостатнє регулювання енергетичних спільнот можна розглядати як фактор, що полегшує їх створення та функціонування в Україні.
- Подальші напрямки вдосконалення правового регулювання енергетичних спільнот цілком зрозумілі: у найближчі роки всі такі зміни будуть спрямовані на імплементацію положень відповідних директив. Це пов'язано із процесом вступу України до ЄС і очікуване відкриття переговорів у червні 2024 року та офіційного скринінгу восени 2024 року означає, що процес буде прискорений. Це дозволяє ініціаторам енергетичних спільнот, їх потенційним кредиторам, інвесторам та страховикам обґрунтовано прогнозувати майбутні зміни. Окрім того, самим енергетичним спільнотам це дасть можливість активно протидіяти будь-яким негативним, «антиєвропейським» змінам у регулюванні їх діяльності в майбутньому.

Низка громад демонструють достатню **спроможність і зацікавленість** у реалізації енергетичних проєктів, особливо для цілей соціальної інфраструктури. Вони вже мають досвід реалізації, залучення коштів, і, головне, оцінки результатів роботи таких проєктів. В умовах воєнного часу з'явилась низка громад, які змогли різко посилити свої можливості і вже реалізують різноманітні проєкти. Такі громади можуть стати надійним партнером у пілотуванні, апробації нових моделей енергетичних спільнот в Україні, включно через свою роботу в рамках ПДСЕРК.

Спроможність населення також зазнала змін під час війни. Значна кількість українців бере участь або усвідомлює переваги об'єднання для вирішення складних або дорогих завдань та їх фінансування. Практика гуртування для вирішення проблем виникла одразу в перші дні вторгнення. Збір коштів «на банку» - звичайна справа для сотень тисяч українців щодня. Енергетичні спільноти можуть бути, за умови обрання вдалої соціальної ці-

льової моделі, прикладом гуртування населення. Наприклад, це може бути енергетична спільнота для вирішення проблеми енергопостачання соціального об'єкту у звільненому населеному пункті для допомоги людям чи тваринам (лікарня, амбулаторний пункт, притулок тварин тощо).

Окрім того, в Україні є успішні приклади «спільнокошту»³¹, ефективного спільного управління, та створення спільнот в інших сферах: урбан-спейси³² (громадські ресторани), ОСББ, житлово-будівельні кооперативи (лише у Києві останніх – понад 800³³). Увесь цей досвід є корисним зокрема й тому, що будує певну культуру спільного творення, фінансування та управління.

Сьогодні в країні є **фінансові ресурси**, які можуть бути залучені для створення енергетичних спільнот. Окрім фінансових ресурсів великих громад, таким ресурсом можуть володіти також ті громади, які внаслідок воєнних дій отримали додатковий фінансовий ресурс і стали потенційними джерелами такого фінансування (зокрема, внаслідок релокації підприємств чи значних надходжень від ПДФО військовослужбовців). Як вже згадувалось вище, населення володіє значними коштами (понад трильйон гривень на банківських рахунках) і в умовах обмежених можливостей для їх інвестування в інші сфери (наприклад, внаслідок різкого зростання цін на житло в тилкових регіонах) і гострих проблем з енергопостачанням може бути залучене до фінансування енергетичних спільнот.

Значний грантовий ресурс може бути залучений в Україні сьогодні. Хоча розвиток та діяльність енергетичних спільнот не може спиратись в цілому на грантові кошти, низка проєктів, які зараз реалізуються за кошти іноземних партнерів, можуть бути сформовані як енергетичні спільноти (кооперативи). Як мінімум, це дасть можливість опробувати різні форми, соціальні, економічні та юридичні моделі таких спільнот.

Соціокультурні особливості населення наразі розглядаються експертами як перешкода. Проте, розуміння таких особливостей, виявлених на досвіді інших, дозволяє належним чином врахувати цей чинник, щоб уникнути проблем. Виявлення зазначених вище соціокультурних перешкод – привід шукати інші особливості «ментальності» громадян, які б сприяли розвитку відповідних моделей енергетичних спільнот.

У цьому контексті, наприклад, ймовірно важливим є правильне позиціонування енергетичних спільнот (незалежно від юридичної форми). Зокрема, в залежності від того, якими будуть обрані основні інтереси, на задоволення яких створюється спільнота (безпека, дохід тощо), слід зважено ставитись до використання термінів, щодо яких вже сформувався певне уявлення серед населення (наприклад, «кооператив»).

Одним з важливих виявлених під час досліджень культурних факторів є «відсутність звички жити за правилами». Це важлива особливість, яка має бути врахована під час розробки моделі управління енергетичною спільнотою (кооперативом), де реальне залучення учасників (участь у зборах, голосування тощо) може стати серйозною перешкодою для її функціонування. Це також означає, що дотримання правил і процедур має бути важливим елементом управлінської культури із самого початку створення спільноти.

³¹ [З миру по нитці: Показники і тенденції українського краудфандингу.](#)

³² [Urban space.](#)

³³ [Житлово-будівельний кооператив як форма управління будинком.](#)

РОЗДІЛ V. РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО РОЗВИТКУ ЕНЕРГЕТИЧНИХ СПІЛЬНОТ В УКРАЇНІ

Ці рекомендації розроблені з врахуванням результатів та висновків цього дослідження. З огляду на це, адресатами цих рекомендацій є ті зацікавлені сторони, від яких найбільше залежить майбутній розвиток енергетичних спільнот в Україні: лідерам, громадам, громадським організаціям, міжнародним донорам та центральній владі (Парламенту та Уряду). Ці зацікавлені сторони розміщені в порядку, який на нашу думку найбільше відображає їх роль та потенціал для впровадження концепції енергетичних спільнот в Україні.

Наразі в Україні ще відсутня дієва модель енергетичної спільноти. Її пошук – основне завдання на цьому етапі лідерів, громад, громадських організацій, міжнародних партнерів – усіх, хто зацікавлений у просуванні концепції енергетичних спільнот в Україні. Очевидно, що на цьому шляху можуть бути невдачі. Подальше вдосконалення законодавчої бази має відбуватись виключно на основі (успішного) досвіду створення енергетичних спільнот та їх відповідних моделей.

Модель енергетичної спільноти – це повноцінний бізнес-проект з дуальною метою (фінансовою та соціальною), який має передбачати:

- Чітке визначення цілей створення (наприклад, забезпечення альтернативного енергопостачання) і відповідне позиціонування його для потенційних учасників (вкладників).
- Детальне техніко-економічне та фінансове планування, зокрема
 - Локалізація (чому це технічне рішення і чому в цьому місці).
 - ТЕО.
 - Необхідні ресурси.
 - Окупність та дохідність.
- Чіткі, прозорі правила функціонування спільноти.
- Максимальну відповідність засадам європейського підходу.

Будь-яка модель має бути приваблива для потенційних учасників, швидка у реалізації, фінансово вигідна, екологічно доцільна та доступна з точки зору ресурсів (технологій, фінансів, людей тощо).

Нагальним і перспективним напрямком розвитку енергетичних спільнот є забезпечення безперебійного та незалежного забезпечення електро- та теплопостачання на локальному (мікро) рівні в умовах збройної агресії. Опитані експерти вважають, що є десятки доступних технічних рішень, які потенційно можуть бути втілені в цьому напрямку енергетичними спільнотами (зокрема, розвиток мікромереж, використання міської інфраструктури, спільне використання систем охолодження тощо).

Лідерам

- ✓ Бути прагматичними (обрання технічного рішення, фінансової моделі, окупності, економічна вигода тощо) на етапі формулювання ідеї енергетичної спільноти.
- ✓ Вчитись в інших: вивчати попередній досвід таких спільнот та проєктів в Україні.
- ✓ Співпрацювати з іншими, особливо з місцевою громадою та бізнесом.
- ✓ Залучати спеціалістів (фінансисти, інженери, комунікаційники, менеджери).
- ✓ Шукати підтримку в громади, держави, донорів, людей.
- ✓ Демонструвати відповідальне лідерство.
- ✓ Запроваджувати правила із самого початку для створення належної основи функціонування енергетичної спільноти.

Громадам (органам місцевого самоврядування)

- ✓ Брати лідерство на себе, особливо в умовах воєнного стану та вразливості населення в умовах війни.
- ✓ Не боятись бути піонерами створення спільнот, реалізації технічних рішень та використання наявних інфраструктурних можливостей (наприклад, контактних мереж електротранспорту, будівель та дахів комунальних споруд тощо).
- ✓ Ділитись досвідом з іншими громадами.
- ✓ Формувати партнерства.
- ✓ Залучати ресурси, включно з матеріально-технічною допомогою.

Громадським організаціям

- ✓ Надавати підтримку громадам у пошуку ідей, формуванні та промоції енергетичних спільнот.
- ✓ Ділитись власним досвідом реалізації енергетичних проєктів у громадах, особливо техніко-економічними міркуваннями та результатами.
- ✓ Розробляти та втілювати власні пілотні ініціативи з метою формування перспективної та ефективної моделі енергетичних спільнот.
- ✓ Бути лідерами у пошуку ефективних моделей енергетичних спільнот, формуванні партнерств та побудові соціального капіталу.

Міжнародним партнерам з розвитку

- ✓ Підтримувати інформаційну (просвітницьку) діяльність щодо енергетичних спільнот як явища, яке нове для України, шляхом обміну досвідом, навчання, інформаційних кампаній тощо.
- ✓ Сформував програму підтримки розвитку енергетичних спільнот в Україні, головною метою якої мав би бути пошук ефективних моделей таких спільнот шляхом підтримки та реалізації пілотних моделей (проєктів) з різними видами діяльності.
- ✓ Розглянути потенціал створення енергетичних спільнот як однієї з можливих форм здійснення власних майбутніх проєктів технічної допомоги у сфері забезпечення об'єктів соціальної інфраструктури незалежними відновлюваними джерелами енергії.

Верховній Раді та Уряду

- ✓ Враховувати увесь наявний досвід створення енергетичних кооперативів, включно з особливостями їх створення, функціонування, під час обговорення будь-яких ініціатив у сфері регулювання їх діяльності.

- ✓ Здійснювати поступову та прозору імплементацію acquis ЄС у цій сфері з врахуванням особливостей функціонування енергетичних кооперативів та інших форм енергетичних спільнот в Україні.
- ✓ Врахувати, що поточне законодавче регулювання енергетичних кооперативів містить низку неузгоджених, суперечливих, взаємовиключних положень і з багатьох питань суперечить вимогам відповідних директив ЄС.
- ✓ Активно залучати усіх суб'єктів, які є або потенційно можуть бути учасниками енергетичних спільнот (кооперативів), зокрема представників громад, громадських організацій та самих енергетичних кооперативів.
- ✓ Негайно усунути існуючі законодавчі перешкоди, зокрема з питань фінансування та управління майном територіальних громад, спрощення дозвільних процедур, земельних питань.
- ✓ Вжити невідкладних заходів для контролю над обленерго.
- ✓ Забезпечити, щоб тарифна (цінова) політика на енергоресурси сприяла економічній доцільності діяльності енергетичних спільнот.
- ✓ Сприяти розвитку розподіленої генерації, мікромереж, реалізації.
- ✓ Не створювати зайвих регуляторних бар'єрів для створення та функціонування енергетичних спільнот за участі різних суб'єктів.
- ✓ Розглядати питання створення і функціонування енергетичних спільнот як частину рішень в контексті повоєнної зеленої відбудови та відновлення України.